

Уважене колеге, поштовани професоре Вилотијевићу,

Осећаји задовољства и части због прилике да изразим поштовање за личност која је оставила дубок траг у нашој педагогији и дидактици помешали су се са осећањима одговорности, несигурности..., да у овако свечаној прилици говорим о дубоким траговима и вредностима човека који је по својим широким интересовањима и остварењима скоро несамерљив, чија је личност дала за један живот више него многи други који и да су живели више живота толико не би могли да дају. Свест о овоме, о значају доприноса професора Вилотијевића, утисак је, високо је изнад онога што речима може да се изрази. Но, ипак, ево, из поштовања за величину дела и личности професора, дозволићу себи да у кратким цртама изнесем неколико својих осврта само на суштину теоријских оријентација којима је професор крчио пут у нашој педагошкој, а посебно дидактичкој мисли. Са биографским и библиографским подацима већ смо могли да се упознамо.

Педагошка ингениозност акад. проф. др М. Вилотијевића и ширина познавања светских токова у науци уопште, а посебно у педагогији и дидактици, критичка одмереност, неуморност и експлораторни дух, теоријска утемељеност, као и добро историјско ситуирање идеја и препознавање утицаја ових идеја на касније практичне импликације је у основи избора неколико цртица којима бих се посветила у овом обраћању и покушала да скицирам научни педагошки, а пре свега дидактички профил врсног познаваоца дидактичке сцене некадашње Југославије, као и данашње Србије, а утисак је да није претерано рећи и Европе. Дакле, избор питања и аспеката нема амбиције да сагледа целокупан допринос акад. проф. др М. Вилотијевића педагогији и дидактици, него је само израз дивљења и поштовања за теме које је бирао и начине којима је приступао стварајући свој педагошки и уопште научни профил.

Као први утисак намеће се импресионираност мисаоношћу, концизношћу, језгровитошћу, јасноћом израза и дефинисања питања којима се бави, као и упорношћу и адекватношћу у аргументовању уочених проблема и доказивању спорних момената у идејама са којима се не слаже и манифестовање свега овога у научном утемељењу области којима се бави.

Посебно подручје у коме се препознају идеје акад. проф. др М. Вилотијевића је вредновање васпитно-образовног рада школе којим је озбиљно закорачио у утемељење уже дидактичке дисциплине, заснивајући приступ вредновања на системском праћењу целокупног процеса педагошког рада усмереног ка ученику и његовим постигнућима. Генерације педагога и не само њих, него и других педагошких прегалаца тестирале су у пракси теоријске оквира, налазе истраживања (објављене у виду бројних посебних студија) и педагошке импликације истих, које је под сигурном руком академика проф. др Петра Мандића осмислио и за практичаре, већ у докторској дисертацији визионарски, утемељио, а након тога на више руководећих места у планирању организације и руковођењу педагошким институцијама

потврђивао и тако стварао концепте посебне дисциплине, *планирање и вредновање васпитно-образовног рада школе*, која se данас, нажалост, занемарује, иако se парадоксално скоро у сваком документу образовне политике највише простора и значаја даје, теоријски слабо утемељено, управо овоме, дакле, организованости, стандардима за остваривање квалитета васпитања и образовања и сл. Тако је овим својим првим концептима, дисертацијом, закорачивши у воде планирања, програмирања и вредновања обезбедио себи место у овој дисциплини, тј. створио оквир за нову дидактичку дисциплину. Могао би се, дакле, у извесном смислу сматрати претходником *дидактике квалитета*. Ако би се ово најкраће речено овако могло назвати. Поменути углови посматрања ове проблематике, из богате библиографије о проблемима планирања и мерења ефеката васпитања и образовања у бројним књигама и данас представљају изузетно значајан и целовит приказ ове области код нас, а и на актуелности питања којима се ове монографске студије баве нису ништа изгубиле, јер су настале у оквиру и тада, аутору добро познатих еманципаторских елемената и конструктивистичких приступа учења и поучавања у настави. Познавао је и на јасан начин у часописима намењеним практичарима, које је сам уређивао (Методичка пракса, Директор школе, Иновације у настави, Педагогија и др.) тумачио процесе замене парадигми од филозофије бихејвиоризма - која је деценијама доминирала у настави ка новој епистемологији конструктивизма, која се на свом развојном путу доста споро постепено устројавањем и уобличавањем етаблира.

Поред претходних доприноса приметна су Ваша настојања на предметном научном фондирању и одређивању дидактике у односу на сродне дисциплине, одбране њеног јединственог научног интегритета и дигнитета, а посебно место у развоју наше дидактике у протеклих неколико деценија заслужују Ваше аргументоване критике класичне наставе у савременој школи, као и процене вредности и донети критика које су заговарале десколаризацију друштва и укидање школе, као и то да и данас аргументовано уочавате проблеме и доказујете спорне моменте у идејама са којима се не слажете. Не остајате ни једно место неаргументованим, ни мало простора за могућност да се мисли другачије од онога како аргументима доказујете. Ово се посебно огледа у настојањима да педагошку стварност данашњице, залуталу између психологизације наставе без јасних теоријских концепата, која гура дидактичко клатно (да позајимим израз проф. Поткоњака) у дидактику односа, с предзнаком инструментализације учења и поучавања у настави.

Вреди нагласити још једну од Ваших научних црта која се односи на суштинско схватање дидактике и процеса учења и поучавања у настави, на сазнање о сложености и запретености токова у њима. Овим сте успешно избегавали и избегавате замке једностране позитивистичке оријентације у науци, заснивајући своја схватања педагошких проблема на дубоким мисаоним рефлексijaм теоријско-филозофских струја у науци уопште, као и на њиховим утицајима на педагогију, а посебно на дидактику. За ово је сигурно заслужна Ваша црта да своја запажања и закључке заснивате на компаративним анализама и широким захватима светске научне продукције, сукобљавате ставове бројних актуелних идеја, ставове аутора и наслова који су актуелни и референтни. А, уз ово

иде и Ваша склоност да у анализама сукобљавате различите идеје и логички и прецизно изводите закључке и на њима градите своје дидактичке ставове. На скупу у Ужицу, претпрошле године, своје виђење о школи која ради у новом дигитално-информатичком окружењу износили сте дидактичке идеје комуникационо-информативне технологије којима се подстиче самодетерминисано, саморегулисано еманципаторно учење и давали примере примене конструктивистичке дидактике у школским и дидактичким системима широм света (Финска, Сингапур, Немачка...), што је за нашу наставну праксу, па и теорију још увек тема о којој се говори углавном на факултетима. Образовна политика чека европске пројекте да би инсталирала пилотске пројекте о далеко мање сложеним питањима од ових, који трају годинама, а ефекти су у првом реду уредно предана документација о исходима истих, а овде више него игде вреди добро позната максима „папир трпи све“.

Могло би се иза претходног рећи да сте упорно трагали за начинима иновирања процеса учења и поучавања у настави и да сте по томе познати на простору бивше Југославије, што се из Ваше библиографије види. Колеге Вас знају и по ширини научних погледа, чиме се ослобађате од рецепата, метафизичких шаблона и превазиђених парадигми и остајете увек свој у сагледавању савремености и визионерским погледима; правећи смеле продоре у критикама концепата који немају упоришта у дидактичкој пракси; не робујете ауторитетима, ни властитим налазима и искуству; налазе својих и туђих истраживања изнова сагледавате и проверавате из нових углова и трагате, откривате, градите свој сопствени, по прецизношћу формулације проблема, аргументацији оригиналних идеја, савесном и одговорном верификовању својих и туђих идеја, препознатив дидактички научни профил. По темељитости у раду, педантности и брижљивом изразу којим аргументује спорност схватања других аутора препознају се Ваше суптилне анализе и запажања и одмерени уверљиви ставови.

Многи су пре мене већ изrekli детаљније и значајније квалификације Вашег стила и закључили да немате аподиктичних ставова, пребрзих закључака, произвољних констатација, резоновања без детаљне аргументације, нити хипостазирања; да су Ваша дела ослобођена импровизације, субјективизма, те да се Ваш немирни стваралачки дух огледа у сталном трагању за новим, у сучељавању са комплексним питањима личности и њеног развоја и по правилу са питањима која су „гурана под тепих“, заобилажена. А, посебно Вас знамо по ширини сагледавања могућности да се слабости традиционалне наставе сведу на најмању меру, да се направи корак даље од асимилације знања ограничене на учење и преношење постојеће културе ка подстицању стваралачких квалитета ученика према новој култури коју треба усвојити, ка стимулисању аутономије и метакогнитивних процеса учења у смислу јачања капацитета за схватање нових садржаја, што је подразумевало и посвећивање захтевима који намећу флексибилнију и савременију организацију наставе, разјашњавање еластичнијих приступа организовања, примену нових облика, метода и поступака, сматрајући да школа мора данас више него раније да иде у корак са временом, а то значи да и дидактика мора да тражи нове начине подстицања развоја ученика и преношења знања на ученике, да је то постало скоро питање

њеног опстанка. Вашу отвореност за промене организације наставе, за новије приступе избору садржаја, метода и принципа наставног рада видимо и у тематици и садржајима данашњег скупа.

Мислим да овде има места рећи да мало ко у савременијој дидактичкој мисли наших простора може тако широко да „захвата“ проблеме наставе, да их повезано из више углова (теоријско-методолошког, психолошког, социолошког, филозофског...) критички анализира, упоређује, практично ситуира, свестан домета појединих „иновација“, већ виђених поступака у покушајима покрета или теоријским скицама аутора из разних дисциплина. У Вашој био-библиографији налази се одговор на питање откуд толико познавање различитих углова дидактике и могућности за тако јасним и сигурним оценама савремених трендова и сагледавања њихових домета и ограничења, као и визија којима би требало тежити у трагању за већом ефикасношћу, а ту ја видим и основу за научну смелост и оригиналност, којом сте сигурно и отворено утирали пут поменути концептима, као и бројним другим питањима која овде нису поменута, а заслужују нашу пажњу, али се, нажалост свима не можемо једнако посветити. Ово се посебно односи на Ваш допринос разјашњавању теоријске утемељености, домета и ограничења, као и приказа прктичних израза дидактичких модела. Скоро да нема у дидактици ни једног значајнијег модела који нисте детаљно анализирали и практичарима понудили, за наше услове и потребе, прихватљиву примену. А, у све ово уградили сте избегавање познатих антиномија (ученик као субјекат или објекат у настави, распарчавање или холистички приступ личности у васпитању, декриптивни или структурални приступ дидактичким феноменима...) и прихватање тенденција критичке педагогије, са наглашеним партиципаторним акцентима свих учесника у наставној делатности. Овим сте применом критичке херменеутике долазили до концепата еманципаторне дидактике у којој велику пажњу поклањате јачању еманципаторног потенцијала ученика као субјекта у процесу учења у настави, схватајући идеје о плуралистичком концепту друштва и свесни потреба да се дидактика са више самосвести посвети трагању за сопственим адекватнијим теоријским приступима и уверења да јој постојеће теорије не дају задовољавајуће одговоре, а да она сама није довољно радила да покрене своје потенцијале и трага за теоријама које би биле ближе животу у учионици.

Плодан стваралачки живот, вођен неуморношћу и експлораторним духом одредио је Ваш критички однос у представљању суштинских дидактичких односа - јединства поучавања и учења, у коме се остварује њихова повезаност и узајамно деловање. А, исте ове црте маркирају и Вашу препознативу пропулзивну ноту у организацијском делу активности које су препознативе у више дела којима сте себе златним словима уписали у нашу педагошку историју. Издвајам: стварање учитељских факултета, чији сте главни идејни творац, актер, творац концепта и аниматор оних који су даље требали да подрже овај пројекат, били Ви. Наравно, без велике помоћи, разумевања, подршке других, питање је да ли би и га и данас било. И чињеница да је исти за релативно кратко време стао раме уз раме са другим факултетима и постао препознатив као озбиљна високошколска институција дело је Ваших организационих способности и високих стандарда при избору кадрова и

решавању других организационих питања која оваква институција подразумева у тренуцима када се ствара и озбиљно даље развија. А, као друго: били сте један од иницијатора стварања Српске академије образовања, чију десетогодишњицу данас обележавамо и којом се образовање Србије, такође, задужује; створена му је прилика да на вишим нивоима са високим стандардима промишља о педагошким токовима у времену и простору и тиме трага за одговорима на изазове и токове савремености који запљускују и нашу педагошку стварност. И само ово је већ доста за почасно место у педагошкој историји Србије.

А, иза претходно реченог можда и више вреди чињеница да сте били изузетно успешан, омиљен професор, са ретко сретаним ентузијазмом сте обављали професуру; били ментор при изади бројних дипломских, магистарских и докторских радова, а као декан несебичну помоћ пружали колегама у тешким тренуцима и њиховим животно значајним приликама. Задовољство да смо се данас овде окупили Вама у част говори више од речи којима бисмо могли да изразимо своју захвалност, или сагледамо Ваше педагошке и дидактичке погледе, а пре свих оне људске, које Вас посебно красе.

Грозданка Гојков, Београд, 22. априла 2016.год